

Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691/2015#Text>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2000 року № 1558 «Про введення до складу дипломатичних представництв України за кордоном представників Міністерства внутрішніх справ» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1558-2000-%D0%BF#Text>.

4. Забезпечення миру і безпеки в сучасному світі: правові засади / П. Біленчук, О. Кравчук // Юридичний Вісник України, 2021. № 39. С. 11.

5. Біленчук П.Д., Кравчук О. О. Правовий статус міжнародних сил підтримання миру і безпеки: нова віха в історії розвитку людства. Бизнес и безопасность, 2021. № 4. С. 2.

6. Трансформація функцій поліцейських структур країн світу і України: традиційні підходи та сучасний погляд. Навч. посіб. / П. Д. Біленчук, О. В. Волошенюк, І. В. Кріцак, Я. Л. Педик, О. О. Шульга / За ред. П. Д. Біленчука. К.: КИЙ, 2011. 82 с.

7. Краці автори Юридичного Вісника України – 2021: номінація наукова насиченість і висока практична значущість публікації // Юридичний Вісник України, 2022. № 1–2. С. 8.

Бова Андрій Андрійович,

начальник науково-дослідного відділу
Державного науково-дослідного інституту
МВС України, кандидат соціологічних
наук, старший науковий співробітник

ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ОПИТУВАНЬ)

Регулярні обстеження населення щодо кримінальної віктимізації є альтернативним джерелом інформації про розповсюдженість окремих видів кримінальних правопорушень, жертв злочинів та латентну злочинність. Застосування однакової методики дає змогу відстежувати динаміку чисельності потерпілих від кримінальних правопорушень в країні.

У соціологічних опитувань Інституту соціології НАН України та Київського міжнародного інституту соціології, які охоплювали загальну суспільну проблематику, альтернатива щодо злочинів, від яких потерпів респондент, містилася поряд з іншими альтернативами запитання щодо різноманітних стресових ситуацій, у яких перебував індивід протягом року.

Згідно з даними моніторингових соціологічних опитувань Інституту соціології НАН України (n = 1800) більша частка осіб, які потерпіли від злочину (крадіжки, пограбування, нападу, шахрайства тощо), фіксувалася протягом 1995–2005 років. Зокрема, в 1995, 2000 та 2001 роках понад 10% респондентів відмітили, що вони потерпіли від якого-небудь злочину впродовж 12 місяців (рис. 1) [1, с. 30, 2, с. 474]. Зменшення рівня кримінальної віктимізації відбувалося в період 2006-2018 років.

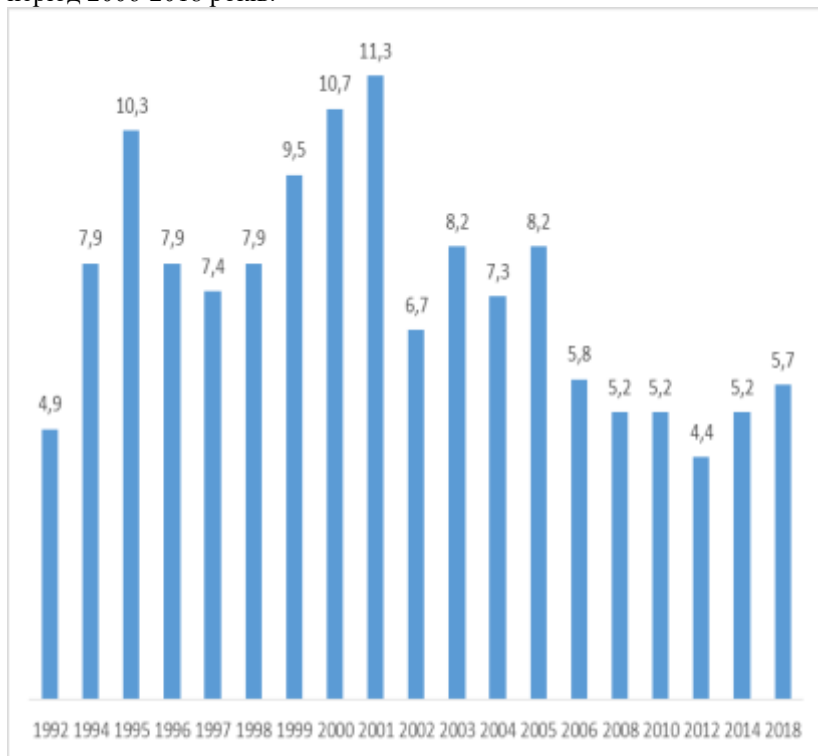

Рис. 1. Частка потерпілих від злочинів, %

Джерело: Інституту соціології НАН України (проект «Українське суспільство: моніторинг соціальних змін»).

Результати соціологічного опитування, яке провів у 2012 році Харківський інститут соціальних досліджень (n = 15000), показують, що жертвами злочинів протягом 12 попередніх місяців стали 6,0%

респондентів (повідомили міліцію про вчинений злочин 61,8% опитаних) [3, с. 58]. Своєю чергою за даними соціологічного опитування, що було здійснене компанією «ФОРСЕРВІС ЮА СЕЙЛЗ» у листопаді – грудні 2020 року (n = 15021), частка респондентів, які зазначили, що проти них було вчинено злочин протягом року, становила 10% (повідомили поліцію про вчинений злочин 54,1% опитаних) [4, с. 37-38].

За даними соціологічних опитувань Київського міжнародного інституту соціології (вибірка становила близько 2000 опитаних) неблагополучна ситуація спостерігалася з поширенням корисливих та насильницьких злочинів упродовж 1997–2009 років (рис. 1) [5]. Протягом 2010–2020 років від нападу або пограбування щороку потерпало по 1% респондентів. Натомість за цей же період частка потерпілих від корисливих посягань на власність (зокрема, крадіжок і шахрайства) становила від 2 до 4%.

Крім того, протягом 2014–2020 років близько 1-2% респондентів вказали на те, що вони протягом року наразилися на погрози, залякування.

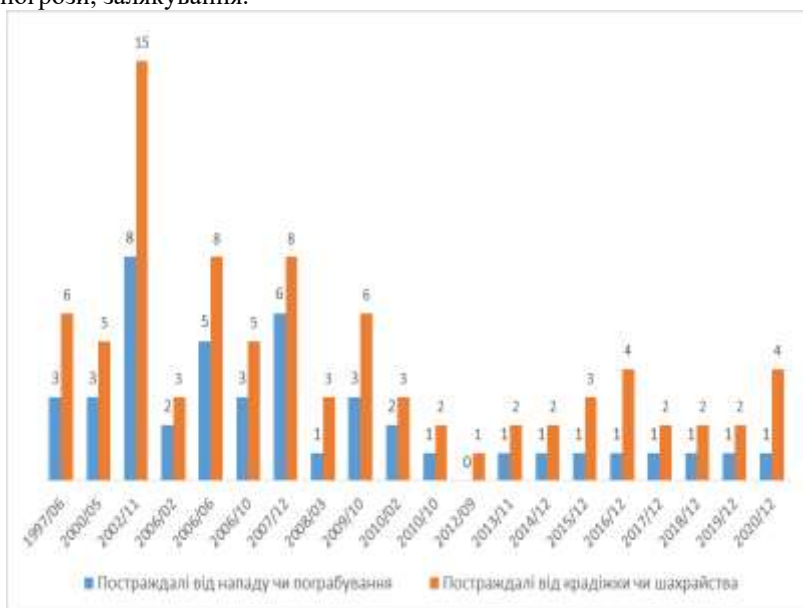

Рис. 2. Частки потерпілих від злочинів, %

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології (проект «Омнібус»), Національний банк соціологічних даних «Київський архів». Дані заокруглені до цілих значень.

У Світовому дослідженні цінностей, яке було проведене у 2011 та 2020 роках (вибіркова сукупність становила відповідно 1500 та 1289 опитаних), респондентам ставилися запитання «Чи були Ви жертвою злочину протягом останнього року?» та «Чи були члени Вашої сім'ї жертвами злочину протягом останнього року?» [6]. Відповідно до зібраних даних жертви злочинів складали 3-4% серед населення країни (таблиця 1).

Таблиця 1

Частки потерпілих від злочинів, %

	2011	2020
Жертви злочину (респонденти)	3,4	3,7
Жертви злочину (члени сім'ї)	4,3	3,3

Джерело: Research & Branding Group (2011), Info Sapience (2020) (проект «Світове дослідження цінностей»).

Згідно з результатами Світового опитування Геллапа опитування (n = 1000) у 2009 році частка представників домогосподарств, які постраждали від крадіжок упродовж 12 місяців, становила 10,0%, у 2010 році – 8,4%, у 2011 році – 7%, у 2019 році – 10%, 2020 році – 8,1%, а у 2021 році – 17% [7, с. 3, 8, с. 3, 9, с. 3].

У соціологічному опитуванні, яке здійснене Харківським інститутом соціальних досліджень у листопаді – грудні 2018 року (n = 19500), респондентам було запропоновано відмітити злочини, від яких вони постраждали протягом 12 місяців. Загалом 10,2% опитаних вказали, що стали жертвою хоча б одного злочину протягом року. Від крадіжки з дільниці, городу, дачі або кишенькової крадіжки (зокрема із сумки, пакета тощо) постраждало по 1,2% опитаних, квартирної крадіжки – 1,1%, інших випадків крадіжок речей або грошей – 1,1%, обману в торгівлі – 1,1%, вуличного хуліганства – 1,0%, шахрайства – 1,0%, пограбування, розбійних нападів на вулиці, насильства в сім'ї або навмисних принижень честі і гідності – по 0,5%, побоїв, нанесення тілесних ушкоджень, нападів, крадіжок домашніх тварин, худоби або умисних знищень, псування майна – по 0,4%, пограбувань, розбійних нападів у приміщенні або викрадень транспортного засобу – 0,3%, вимагання з боку людей, які є посадовими особами – 0,2%, сексуального насильства, вимагання з боку людей, які формально не є

посадовими особами, рекету, вимагання з боку злочинних елементів по 0,1%. 89,8% респондентів не зазначили жодного зі злочинів, представлених в опитувальнику. [10, с. 28].

Отже, соціологічні опитування дають змогу виявити частки осіб, котрі постраждали від злочинів протягом року, а також частки осіб, які повідомили про це до правоохоронних органів. Результати проведених в Україні соціологічних опитувань мають суттєві відмінності в методології, зокрема, формулюваннях запитань, а також типах вибірок, що впливає на визначення частки потерпілих від злочинів. Більший перелік кримінальних правопорушень, включених до анкети, дає змогу точніше оцінити відповідні частки жертв злочинів.

Попри малу кількість індикаторів, що використовувалися в соціологічних опитуваннях Інституту соціології НАН України та Київського міжнародного інституту соціології, треба констатувати, що підвищення кримінальних проявів в Україні відбувалося у 1990-2000-х роках. Починаючи з 2010 року зменшилися частки осіб, які зазнали корисливих посягань на власність, а також насильницьких нападів. За різними оцінками частка потерпілих хоча б від одного злочину протягом 2018–2020 років коливалася від 4% до 10%. Найпоширенішими злочинами є крадіжки, а найменш розповсюдженими – сексуальне насильство. Запровадження в Україні регулярних спеціалізованих досліджень надасть змогу точніше охарактеризувати стан та динаміку кримінальної віктимізації населення.

Список використаних джерел

1. *Українське суспільство 1994–2004: соціологічний моніторинг* / За ред. Н. Паніної. К.: Заповіт, 2004. 64 с.
2. Паращевін М. Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1994–2018 років. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 6 (20)* / Головні редактори В.М. Ворона, М.О. Шульга. Київ : Інститут соціології НАН України, 2019. 517 с.
3. Оцінка діяльності міліції за допомогою громадської думки. Звіт за результатами національного соціологічного дослідження / Д.О. Кобзін, А.М. Черноусов, Р.В. Шейко та ін. Харків, ХІСД, 2012. 136 с.
4. Підсумково-аналітичний звіт з опитування громадськості щодо оцінки рівня довіри населення до національної поліції на загальнодержавному рівні. URL:

https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/sociolog_doslidjenya/Pidsumkovo-analituchnuy_zvit_NPY_.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

5. Новікова Л. Стресові ситуації в житті українців, 2020. Прес-реліз. Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=910&page=2> (дата звернення: 18.01.2022).

6. Inglehart R., Haerpfer C., Moreno A., Welzel C., Kizilova K., Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponarin E. & Puranen B. et al. (eds.). 2014. World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWVL.jsp>. Madrid: JD Systems Institute.

7. Ukraine: Prosperity score 54.5 (96th). 15 p. URL: https://docs.prosperity.com/8215/7413/8777/Ukraine_2019_PICountryprofile.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

8. Ukraine: Prosperity score 55.7 (92nd). 15 p. https://docs.prosperity.com/9116/0508/6041/Ukraine_2020_PICountryprofile.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

9. Ukraine: Prosperity score 57.9 (78th). 15 p. URL: https://docs.prosperity.com/6716/3515/5948/Ukraine_2021_PICountryprofile.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

10. Оцінка діяльності Національної поліції України за допомогою опитування громадської думки / Д. Кобзін, С. Щербань, К. Коренева та ін. Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2019. 564 с.

Ботнаренко Ірина Анатоліївна,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

МЕДІАТОР У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сучасному етапі державного-правового розвитку України актуальним питанням є дослідження процедури медіації та її використання у кримінальному процесі. Медіація – відносно новітній інститут кримінально-процесуального права (застосовується виключно з моменту прийняття у 2012 році КПК України). Закон України «Про медіацію» набув чинності 15.12.2021 року. Відповідно, з цього часу в Україні офіційно з'явилась медіація – позасудова процедура